

УДК 336.71(477)

DOI <https://doi.org/10.32837/npuola.v28i0.701>

А. В. Марущак

ЗДІЙСНЕННЯ ФІНАНСОВОГО НАГЛЯДУ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ НА ПРИКЛАДІ НІМЕЧЧИНИ

За допомогою цифрової трансформації своєї діяльності та послуг банки можуть надавати більш широкий спектр останніх набагато якісніше та швидше, що значно підвищить рівень процесу обслуговування клієнтів. Це забезпечує зручність та допомагає економити час. Діджиталізація зменшує людські помилки і тим самим формує лояльність споживачів.

Новітні фінансові технології можуть зменшити залежність від традиційних фінансових установ та надати недорогі та якісні фінансові послуги [1]. Нині люди мають цілодобовий доступ до банків завдяки Інтернет-банкінгу. Управління великими сумами готівки також стало простішим. Цифровізація також допомогла споживачам, сприяючи безготівковим операціям. Клієнтам більше не потрібно зберігати готівку і вони можуть здійснювати операції в будь-якому місці та в будь-який час.

Не враховуючи того факту, що пандемія зробила цифровізацію певною необхідністю для банківського сектору і фактично не залишила варіантів вибору банківським установам, більшість банків та фінансових установ уже давно зробили певний крок у цьому напрямі за останні декілька років.

Автоматизація різних процесів зменшує витрати та впорядковує операції, що забезпечує більш якісне та сучасне обслуговування споживачів банківських послуг. Це також мінімізує витрати за рахунок зменшення залежності від людського персоналу і зменшує ризики зараження через контакт.

Німецька модель центрального банку є базовою у країнах Центральної Європи. Колишній президент Bundesbank Г. Шлезінгер ще в 1991 р. закликав зробити незалежними всі європейські центральні банки, надати їм цілковиту автономію у здійсненні грошово-кредитної політики, щоб вони змогли забезпечити стабільність цін незалежно від інструкцій своїх урядів. Найважливішими функціями Bundesbank є: емісія банкнот; операції із золотом та девізами; касове виконання бюджету; кредитування держави та міжнародних організацій; облікова політика; регулювання банківських резервів і грошової маси тощо.

Останніми роками ведення банківської діяльності в Німеччині було і досі є предметом значних нормативно-правових змін. Німецька банківська

система складається із трьох компонентів, таких як: приватні комерційні банки, державні ощадні банки та кооперативні банки. Тоді як комерційні банки ведуть свій бізнес по всій країні, ощадні банки і кооперативні банки, як правило, діють тільки на регіональній основі. Через свою регіональну спрямованість більшість із цих банків є досить малими, тому реалізація нормативних вимог часто є більш обтяжливою для них.

Німецькі банки перебувають під контролем держави, а саме під Фінансовим наглядовим органом (Bundesanstalt für Finanzdienstleistungsaufsicht – “BaFin”) та Німецьким федеральним банком (Bundesbank). BaFin відповідає за прийняття будь-яких наглядових заходів, таких як надання або скасування ліцензії. Bundesbank несе відповідальність за отримання та аналіз даних, представлених банками. Обидва тісно співпрацюють. Проте остаточне рішення про прийняті наглядові заходи приймається BaFin.

У разі вивчення зарубіжного досвіду можна відзначити, що банківський нагляд у Німеччині заснований на взаємодії Бундесбанку і федеральної установи з нагляду за фінансовими послугами. Першочерговим завданням Бундесбанку є проведення операційного банківського нагляду, зокрема оцінки аудиторських і річних фінансових звітів. Також до обов'язків Бундесбанку належать контроль платоспроможності і ліквідності банків, оцінка рівня і структури ризиків. Іншими словами, головна мета банківського нагляду в Німеччині – це поліпшення функціонування фінансового сектору і виявлення потенційних ризиків для фінансової системи.

Система правового регулювання банківської діяльності в Європі протягом останніх років стала предметом фундаментальних змін, які були викликані ініціативою створення на всій території ЄС банківського союзу. Ще 12 вересня 2012 р. Європейська комісія представила пропозицію щодо передачі ключових компетенцій національних наглядових органів до Європейського центрального банку («ЄЦБ»). Така ініціатива була спрямована на централізацію адміністративних стандартів банківського нагляду в Європейському Союзі за допомогою одного контрольного механізму (“SSM”) під відповідальністю ЄЦБ. Ці пропозиції було обговорено у так званому “Trialog” між Європейською комісією, Радою Міністрів і Європейським Парламентом. 25 березня 2013 р. “Trialog” погодив проєкт створення регулюючої ради ЄЦБ щодо політики пруденційного нагляду за діяльністю кредитних організацій. Проєкт постанови прийнято на підставі ст. 127 п. 6 Договору про функціонування Європейського Союзу (“TFEU”) [2]. Законодавча процедура вимагає згоди всіх 27 держав-членів Європейського Союзу. Згідно з проєктом регулювання, ЄЦБ отримувало право доручити національному регулятору ухвалювати певні управлінські рішення. У результаті наглядові обов'язки BaFin і Bundesbank буде значною мірою знижено.

Німеччина є державою-членом Європейського Союзу, отже, враховується велика частина законодавства ЄС щодо фінансового нагляду, а саме директива 2006/48 [3], директива про достатність капіталу [4], директива про фінансові інструменти на ринках [5], директива щодо повноважень європейських фінансових наглядових органів [6], E-Money [7] тощо.

Основні положення німецького банківського нагляду закладено в Законі про німецьку банківську діяльність (Kreditwesengesetz – “KWG” [8]).

KWG встановлює вимоги та обов'язки, які мають бути виконані банками та іншими установами. Серед іншого у ньому викладено вимоги до капіталу і вимоги по ліквідності. Закон також встановлює певні організаційні обов'язки щодо управління і системи внутрішнього контролю. Це визначає компетенцію і повноваження BaFin і Bundesbank та містить положення про роботу з установами, які є неплатоспроможними або в умовах фінансової кризи.

На додаток до KWG існує низка інших законів, які регулюють за допомогою Bundesbank фінансовий сектор Німеччини. Одним із таких законів є закон про нагляд (Zahlungsdiensteaufsichtsgesetz "ZAG" [9]), який охоплює нагляд над платіжними послугами і здійснює європейську директиву про платіжні послуги. Наступним є закон про інвестиції (Investmentgesetz "INVG"), який охоплює надання інвестиційних послуг і здійснює європейську директиву UCITS. Надання послуг, пов'язаних із цінними паперами та фінансовими інструментами, є предметом закону про торгівлю цінними паперами (Wertpapierhandelsgesetz, "WpHG"), який реалізує Bundesbank. Німецький "Pfandbriefe" (особливий вид покритих облігацій) підлягає Закону Pfandbrief (Pfandbriefgesetz, "PfandBG").

Ці закони супроводжуються допоміжними директивами та нормативними актами, більшість із яких вводять у деталі конкретних нормативно-правових аспектів. Наприклад, відомості про вимоги до капіталу викладено в Solvabilitätsverordnung, "SolvVO", а також відомості про потреби в регуляції ліквідності – Liquiditätsverordnung, "LiqV".

Завдання BaFin – створити міцну основу для довіри населення, яка б сприяла захисту та розвитку належного функціонування, стабільності та цілісності Німеччини як фінансового центру в рамках європейських інтеграцій та міжнародного співробітництва, а також захисту колективних інтересів споживачів.

Усе вищеперераховане також повинно бути успішно досягнуто в часи прогресивної оцифровки. Як свідчить аналіз змісту та ключових моментів Стратегії діджиталізації BaFin [10], перед центральним органом нагляду за фінансовими послугами Німеччини стоять три важливі питання:

– який найбільш підходящий наглядовий та регуляторний підхід для вирішення питань, пов'язаних із ринковими змінами, спричинених цифровізацією у сфері нагляду та регулювання?

– як BaFin може забезпечити безпеку під час використання інноваційних технологій, IT-систем та даних, що застосовуються підконтрольними організаціями?

– яким чином BaFin повинен розвиватися далі у контексті поступового оцифрування всередині та на ринку послуг загалом?

Отже, можна виділити три сфери діяльності BaFin, які найбільш потребують реформування, з огляду на бурхливий розвиток науково-технічного прогресу: IT-нагляд та безпека, трансформація BaFin, нагляд та регулювання.

Стратегія оцифрування BaFin покликана продемонструвати, яким чином відбуватиметься реагування на ці три сфери діяльності. Та варто сказати, що у жодному з них нічого не починається з нуля: BaFin уже працює і

«мислить» цифровим способом у багатьох сферах. При цьому до 2025 року він націлений бути одним із провідних наглядових органів у світі з точки зору управління прогресивною цифровізацією. Цього можна досягти лише поетапно, саме тому стратегія оцифрування починається з визначення загальних цілей для кожної сфери діяльності.

У контексті постійної цифрової трансформації така презентація не може охопити повний спектр усіх необхідних заходів. Крім того, ні загальні цілі, ні шляхи їх досягнення не є статичними. Вони динамічно розвиваються, і їх необхідно постійно переглядати та за необхідності перебудовувати.

Інновації фінансових технологій, які суттєво впливають на оцифровку сектору фінансових послуг і на яких ВаФін зосереджує основну увагу, включають технологію розподіленого реєстру (distributed ledger technology DLT), що є загальним терміном, який використовується для позначення, наприклад, технології блокчейнів та криптовалют («криптовалюти»). Інноваційні процеси розвиваються і з'являється все більше додаткових інновацій у галузі фінансових технологій.

ВаФін завжди дотримується певних важливих цілей у сфері нагляду та регулювання:

- як відповідь на динамічні темпи ринкових тенденцій, скерованих технологіями, він забезпечує всебічне базове розуміння в довгостроковій перспективі;

- здійснює точну класифікацію та оцінку впливу оцифрування на фінансові ринки;

- здійснює прогнозування для передбачення виникнення важливих для нагляду можливих ситуацій у майбутньому;

- постійно співпрацює з іншими установами.

ВаФін запровадив концепцію “hub-and-spoke”, щоб мати можливість йти в ногу з розвитком ринку, орієнтованим на цифровізацію, та охоплювати і оцінювати інновації фінансових технологій на міжгалузевій основі. Ця концепція сформована відділом «Інновації у фінансових технологіях» (SR 3), який був утворений в Адміністрації Президента. Відділ пов'язаний з іншими структурними підрозділами та тісно співпрацює з ними. Вищевказана концепція використовується для визначення інновацій фінансових технологій на ранній стадії, для формулювання реалістичних сценаріїв на найближче майбутнє та для прогнозування наслідків для наглядових органів та регуляторів на цій основі. Іншими словами, з одного боку, це означає отримання наглядових наслідків та потенційних напрямів дій, а також розширення сфери контролюючих дій та реакцій. З іншого боку, мета полягає у своєчасному встановленні будь-яких потреб у нормативних змінах.

Якщо ВаФін встановить, що його практична діяльність з адміністрування більше не виправдовує цифрову трансформацію в осяжному майбутньому, він швидко адаптує її.

ВаФін також виступає за відповідну сучасну практику нагляду на європейському рівні, наприклад, Єдиного наглядового механізму (Single Supervisory Mechanism) та Єдиного механізму вирішення проблем (Single Resolution Mechanism).

Варто відзначити, що ВаFін не отримує субсидій з федерального бюджету і покриває свої витрати виключно за рахунок власних зборів з ринків, мит та відшкодування. Підставою для цього є Закон про Федеральне управління фінансового нагляду від 2002 року (FinDAG). У разі несплати внески стягують згідно за рішенням суду [11].

Для забезпечення того, щоб не лише практика нагляду, але й регулювання йшло в ногу з часом у вічній сутичці між інноваціями та регулюванням, ВаFін тісно співпрацює з Федеральним міністерством фінансів, а також з іншими міністерствами та органами влади. Це дозволяє узгоджувати спільні позиції з питань, на які неможливо відповісти лише практикою адміністрування.

Проаналізувавши Стратегію діджиталізації ВаFін, можна виділити три сфери діяльності ВаFін, які найбільш потребують реформування з огляду на бурхливий розвиток науково-технічного прогресу: ІТ-нагляд та безпека, трансформація ВаFін, нагляд та регулювання. Щодо кожної з них ВаFін постійно вдосконалює свою діяльність, особливо у тих її аспектах, що стосуються глобальної цифровізації сучасності.

Окрім вищевказаних аспектів діяльності, надзвичайно важливим моментом є те, що для відповідей на подальші регуляторні питання щодо оцифрування ВаFін свідомо прагне обміну думками з громадськістю. Наприклад, він опублікував звіт «Великі дані відповідають штучному інтелекту – виклики та наслідки для нагляду та регулювання фінансових послуг», доступний для громадських консультацій влітку 2018 року, а про результати обговорень повідомив у другому випуску свого журналу “ВаFін Perspectives”. Ця серія публікацій тиражується німецькою та англійською на вебсайті ВаFін. Перший випуск “ВаFін Perspectives” також присвячений темі оцифрування. Окрім Президента та інших авторів ВаFін, своє слово мають також зовнішні експерти. ВаFін Journal також регулярно повідомляє про те, як ВаFін справляється із наслідками оцифрування.

Література

1. Латковська Т.А., Марушак А.В., Олексій У.О. Правові та теоретичні проблеми визначення Інтернет-банкінгу в Україні. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*. Львів. 2021. № 1(36). С. 27–34.
2. The Lisbon Treaty on the Functioning of the European Union & comments Part 3 / Union policies and internal actions Title VIII : *вебсайт*. URL: https://www.lisbon-treaty.org/files/and-internal-actions_vbu88guqxkbnuwz3mkcdcs.html (дата звернення: 12.07.2021).
3. Directive 2006/48/ec of the European Parliament and of the Council. *Вебсайт*. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/txt/?uri=celex:3200610048> (дата звернення: 12.07.2021).
4. Directive 2006/49/ec of the European Parliament and of the Council. *Вебсайт*. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/txt/?uri=celex:3200610049> (дата звернення: 12.07.2021).
5. Directive 2004/39/ec of the European Parliament and of the Council. *Вебсайт*. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/txt/?uri=celex:3200410039> (дата звернення: 12.07.2021).
6. Directive 2010/78/eu of the European Parliament and of the Council. *Вебсайт*. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/txt/?uri=uriserv:oj.L.2010.331.01.0120.01.eng> (дата звернення: 12.07.2021).

7. Directive 2009/110/ec of the European Parliament and of the Council. *Вебсайт*. URL: <http://eur-lex.europa.eu/lexuriserv/lexuriserv.do?uri=ojl:2009:267:0007:0017:en:pdf> (дата звернення: 12.07.2021).

8. Gesetz über das kreditwesen (kreditwesengesetz – kwg). *Вебсайт*. URL: <http://www.gesetze-im-internet.de/bundesrecht/kredwv/gesamt.pdf> (дата звернення: 12.07.2021).

9. Gesetz über die beaufsichtigung von zahlungsdiensten (zahlungsdiensteaufsichtsgesetz – zag). *Вебсайт*. URL: https://www.gesetze-im-internet.de/zag_2018/bjnr244610017.html (дата звернення: 12.07.2021).

10. Bafin's digitalisation strategy. *Вебсайт*. URL: https://www.bafin.de/en/diebafin/zielestrategie/digitalisierungsstrategie/digitalisierungsstrategie_artikel_en.html (дата звернення: 12.07.2021).

11. Хоружий С.Г. Розподіл регуляторних і наглядових функцій на фінансовому ринку: європейський досвід та рекомендації для України. Київ : ОФЕА. 2016. 28 с.

А н о т а ц і я

Марущак А. В. Здійснення фінансового нагляду в умовах цифрової трансформації на прикладі Німеччини. – Стаття.

Наукове дослідження присвячене аналізу впливу діджиталізації на реалізацію контрольних повноважень центральним органом нагляду за фінансовими послугами у Німеччині. Охарактеризовані наслідки, що спричинює використання інформаційно-комунікаційних технологій у сфері надання банківських послуг. Обирунтовано зростаючу роль інноваційних технологій та їх вплив на новації у законодавстві.

Поширеність інформаційних та комунікаційних технологій у сучасному світі робить практично неможливим ведення повсякденного життя без цих технологій. Нині важко назвати сферу суспільного життя, якої б не торкнулась діджиталізація, яка являє собою перетворення даних у цифровий формат із застосуванням технологій. Адаптація цифровізації є дуже важливою, зокрема, і для банківського сектору.

Справжнім викликом для всієї діяльності, що здійснюється у банківській сфері, стала пандемія COVID-19. Вона створила економічну кризу, яка продовжує зростати через невідповідність між попитом та пропозицією, зміну поведінки покупців та зменшення мобільності людей та товарів. У такий час банки, відповідальні за управління коштами, кредитування та здійснення платежів, повинні підтримувати свої послуги на належному рівні, щоб допомогти людям, які стикаються з певними негайними потребами. Однак робота зі зменшеною кількістю працівників та збільшенням їх навантаження не є ефективним вирішенням проблеми, якщо фінансові установи не застосовують цифрові технології у своїх повсякденних процесах.

Яскравим прикладом здійснення ефективного фінансового нагляду та його високої результативності серед європейських країн є діяльність німецького фінансового наглядового органу – BaFin.

Завдання BaFin – створити міцну основу для довіри населення, яка б сприяла захисту та розвитку належного функціонування, стабільності та цілісності Німеччини як фінансового центру в рамках європейських інтеграцій та міжнародного співробітництва, а також захисту колективних інтересів споживачів.

Ключові слова: цифрові права, банківський контроль, банківський нагляд, BaFin, цифровізація суспільства.

S u m m a r y

Marushchak A. V. Implementation of financial supervision in the conditions of digital transformation exemplified by Germany. – Article.

The research is devoted to the analysis of the impact of digitalization on the exercise of control powers by the central supervisory authority for financial services in Germany. The consequences of the use of information and communication technologies in the field of banking services are described. The growing role of innovative technologies and their influence on innovations in the legislation is substantiated.

The prevalence of information and communication technologies in the modern world makes it almost impossible to lead a daily life without these technologies. Today, it is difficult to name

a sphere of public life that would not be affected by digitalization, which is the conversion of data into digital format using technology. Adaptation of digitalization is very important, in particular, for the banking sector.

The COVID-19 pandemic has been a real challenge for all banking activities. It has created an economic crisis that continues to grow due to the mismatch between supply and demand, changing consumer behaviour and reduced mobility of people and goods. At this time, banks responsible for managing funds, lending and making payments need to maintain their services at the appropriate level to help people who face certain immediate needs. However, working with fewer employees and increasing their workload is not an effective solution if financial institutions do not use digital technology in their day-to-day processes.

A striking example of effective financial supervision and its high effectiveness among European countries is the activity of the German financial supervisory authority – BaFin.

BaFin's task is to create a solid foundation of public confidence that would help protect and develop the proper functioning, stability and integrity of Germany as a financial centre in the framework of European integration and international cooperation, as well as the protection of the collective interests of consumers.

Key words: digital rights, banking control, banking supervision, BaFin, digitalization of society.